

Asia: VN/32207/2022

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto 9.3.2023 SY/162/2023

Oikeusministeriön valtakunnansyyttäjän toimistolle osoittama lausuntopyyntö arviomuistiosta etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä VN/32207/2022

1 Johdanto

Oikeusministeriö on pyytänyt valtakunnansyyttäjän toimistolta lausuntoa arviomuistiosta, jossa tarkastellaan etäyhteyksien käyttöä koskevien uudistusten muodostamaa oikeustilaa kokonaisuutena ja kartoitetaan mahdollisia jatkotoimia oikeudenkäyntien sujuvoittamiseksi etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia lisäämällä.

Valtakunnansyyttäjän toimisto kiittää mahdollisuudesta lausua. Arviomuistiossa esitetyt kehittämissuositukset on käsitelty lausunnossa muistiossa esitetystä järjestyksessä. Suluissa olevat numeroinnit viittaavat muistion otsikoiden numerointiin.

2 Lausunto

Tuomarin etäosallistuminen (5.1)

Valtakunnansyyttäjän toimisto kannattaa ehdotusta siitä, että lakiin otetaan säännös, joka mahdollistaa tuomarin osallistumisen etäyhteydellä oikeudenkäyntiin. Muistiossa esitetyin perustein

jatkossakin oikeudenkäynnit tulee pääsääntöisesti toimittaa tuomioistuimen istuntosalissa, ja tuomarin etäosallistumisen tulee olla poikkeus pääsääntöön.

Tuomarin etäosallistuminen tarjoaa kuitenkin käyttökelpoisen vaihtoehdon siihen tuomioistuimen keinovalikoimaan, jolla voidaan estää istuntojen peruuntumisia ja vähentää matkustamista muistiossa esitetyn kaltaisissa tilanteissa. Näkemyksemme mukaan mahdollisuuden tulisi koskea sekä rikosasioiden valmisteluintuntoja että pääkäsittelyjä, ja luonnollisesti pakkokeinokäsittelyjä, mikäli nykyisen sääntelyn ei katsota sitä jo mahdollistavan. Etäosallistumisen mahdollisuutta tulisi harkita myös lautamieskokoontilaisissa, jotta tarpeettomilta viivästyksiltä ja peruutuksilta voitaisiin välttyä esimerkiksi yhden lautamiehen puuttuessa istunnon alkaessa. Mikäli etäyhteyden käyttäminen olisi mahdollista, olisi sijainen helpommin ja nopeammin saatavissa. Todistelun vastaanottaminen, kyselyoikeuden toteutuminen ja neuvotteluihin osallistuminen voitaneen näissä tilanteissa toteuttaa lautamieskokoontilaisissa samoin kuin ammattituomareidenkin kesken. Tämä toki edellyttää riittävän tietoturvallista ja laadukasta videoyhteyttä.

Arviomuistiossa on esitetty kolme erilaista sääntelyvaihtoehtoa tuomarin etäosallistumisesta oikeudenkäyntiin. Valtakunnansyyttäjän toimisto ei kannata säännösratkaisua, jossa soveltamistilanteet rajataan tyhjentävällä luettelolla. Sinänsä ratkaisu olisi soveltajan näkökulmasta selkeä, mutta se ei anna riittävää joustomahdollisuutta ennakoimattomiin tilanteisiin. Säännöstä ei tule rakentaa myöskään pelkän erityisen syyn vaatimuksen varaan. Sekin kaventaa tarpeettomasti soveltamismahdollisuuksia. Tarkoituksenmukaisempina ratkaisuna on pidettävä yleisluontoista säännöstä, joka perustuu yleiseen soveliaisuusharkintaan tai perustellun syyn vaatimuksen varaan olkoonkin, että se pitää sisällään muistiossa todettuja soveltamiseen liittyviä riskejä. Toinen varteenotettava sääntelyvaihtoehto on määritellä tietyt soveltamistilanteet erikseen ja kirjoittaa säännökseen riittävä ”varaventtiili” tulevia yllättäviä tilanteita varten.

Niin sanotun verkko-oikeudenkäynnin, jossa kukaan asianosaisista tai tuomioistuimen kokoonpanosta ei ole fyysisesti istuntosalissa, julkisuuden toteuttamiseksi tulee säännösvalmistelussa valita tapa, joka varmistaa yleisölle mahdollisuuden seurata käsittelyä reaaliaikaisesti joko tuomioistuimen tiloissa tai suoratoistona.

Asianosaisen suostumusedellytyksen keventäminen (5.2)

Valtakunnansyyttäjän toimisto kannattaa arviomuistiossa esitettyä näkemystä suostumusedellytyksen keventämiseksi. Muutoksella voitaisiin helpottaa muistiossa kuvatulla tavalla tiettyjen turvallisuuskysymysten ratkaisemista ja siten säästää kustannuksia. Lisäksi muutos omalta osaltaan rajoittaisi asianosaisten mahdollisuuksia tarkoituksellisesti viivästyttää asian käsittelyä.

Etäyhteyden käytön edellytysten keventäminen suullista todistelua vastaanotettaessa (5.3)

Valtakunnansyyttäjän toimisto kannattaa esitettyä ajatusta etäyhteyden käytön edellytysten keventämisestä suullista todistelua vastaanottaessa. Asia olisi säänneltävissä pelkän tuomioistuimen soveliaisuusharkinnan varaan. Rikosprosessin asianosaisille tulee kuitenkin aina varata mahdollisuus lausua harkinnassa huomioon otettavista seikoista.

Pakkokeinojen ja poissaoloseuraamusten soveltamisalan laajentaminen (5.4)

Etäyhteydellä oikeudenkäyntiin osallistuminen rinnastuu fyysiseen läsnäoloon. Lisäksi muistiossa on ehdotettu, että jatkossa tuomioistuimella olisi oikeus määrätä asianosainen osallistumaan etäyhteydellä ilman tämän suostumusta. Valtakunnansyyttäjän toimisto katsoo, että näistä syistä tuomioistuimella tulee olla etäyhteyksin toteutettavissa valmisteluistunnoissa ja pääkäsittelyissä käytettävissään samat pakkokeinot ja poissaoloseuraamukset kuin läsnäolokäsittelyissä.

Arviomuistiossa on tuotu esiin haasteet, jotka liittyvät tilanteisiin, joissa henkilö osallistuu oikeudenkäyntiin muualta kuin toisesta tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta. Tällöin tuomioistuimen olisi mahdotonta arvioida sitä, onko esimerkiksi väitetty tekninen vika (ja siten este osallistumiselle) todellinen. Uhkasakon määräämisen tai pakkokeinojen käyttämisen mahdollisuutta tulisi kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti. Muistiossa on mainittu esimerkkinä tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta osallistumisen vaihtoehtona osallistuminen asianajotoimiston tiloista. Tämä ei rinnastune tilanteeseen, jossa henkilö osallistuu esimerkiksi yksin kotoaan eikä näitä kahta osallistumisen vaihtoehtoa voida lainsäädännöllisesti ratkaista kategorisesti samoin siten, ettei kumpaankaan vaihtoehtoon voisi liittyä mahdollisuutta määrätä seuraamusta poissaolosta.

Säätelyn yhdenmukaistaminen ja kokoaminen yhteen (5.5)

Valtakunnansyyttäjän toimisto kannattaa arviomuistiossa esitettyä näkemystä säännösten yhdenmukaistamisesta ja kokoamisesta yhteen. Rikosprosessiin osallistumista ja asianosaisen kuulemista koskevat pykälät tulisi olla samassa laissa toisin kuin tällä hetkellä.

Lopuksi

Valtakunnansyyttäjän toimisto haluaa tuoda asian mahdollista jatkovalmistelua ajatellen esiin ehdotuksen siitä, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvussa tarkoitettuun tunnustamisoikeudenkäyntiin voisi osallistua videoyhteydellä. Tämä on mainitun lain 8 luvun 13 §:ssä nimenomaisesti kielletty. Arviomuistiossa esiin tuoduin tavoin videoyhteydellä oikeudenkäyntiin osallistuminen ei itsessään vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista. Olennaista on, että asianosaisilla on tosiasiallinen mahdollisuus osallistua

oikeudenkäyntiin ja käyttää tehokkaasti omia oikeuksiaan. Ottaen huomioon, että jatkossa hovioikeudet ottavat lähtökohtaisesti kaiken suullisen näytön vastaan ainoastaan videotallenteelta, voisivat käräjäoikeudet varmasti arvioida henkilön tunnustuksen oikeellisuuden videoyhteyden välityksellä.

Ari-Pekka Koivisto
valtakunnansyyttäjä

Mari Mattila
valtiosyyttäjä

Koivisto Ari-Pekka
Syyttäjälaitos

Mattila Mari
Syyttäjälaitos - Valtakunnansyyttäjän toimisto